

УНИВЕРЗИТЕТ У БЕОГРАДУ
ФАКУЛТЕТ БЕЗБЕДНОСТИ

ДИПЛОМАТСКИ ИМУНИТЕТ И ПРИВИЛЕГИЈЕ

дипломски рад

Ментор :

др Зоран Вучинић,
ванредни професор

Кандидат:

Сузана Симић

Београд, 2017. године

Садржај

УВОД.....	3
1. ПОЈАМ ДИПЛОМАТСКЕ МИСИЈЕ И ЊЕНЕ ФУНКЦИЈЕ.....	4
1.1. Појмовно дефинисање дипломатске мисије	4
1.2. Функције дипломатских мисија	5
1.2.1. Функције сталних дипломатских представника по Бечкој конвенцији.....	5
1.2.2. Функције сталних дипломатских представника при међународним организацијама	6
2. ПОЈАМ И ПРАВНИ ОСНОВ ИМУНИТЕТА	7
2.1. Значење појма имунитет	7
2.2. Правни основ дипломатског имунитета.....	7
3. ПРИВИЛЕГИЈЕ ДИПЛОМАТСКЕ МИСИЈЕ И ЊЕНИХ ПРЕДСТАВНИКА	9
3.1. Привилегије дипломатске мисије	9
3.2. Привилегије чланова дипломатске мисије.....	11
4. ИМУНИТЕТИ ДИПЛОМАТСКЕ МИСИЈЕ И ЊЕНИХ ПРЕДСТАВНИКА.....	12
4.1. Имунигети дипломатске мисије.....	12
4.1.1. Неповредивост просторија дипломатске мисије	12
4.1.2. Безбедност архиве и докумената.....	14
4.1.3. Безбедност возила дипломатских мисија	15
4.1.4. Неповредивост резиденције.....	16
4.1.5. Дипломатска вализа (пошта)	17
4.2. Имунигети дипломатских представника.....	19
4.2.1. Неповредивост личности дипломатског представника.....	19
4.2.2. Имунитет од кривичне и грађанско-правне јурисдикције	20
5. ПРИМЕРИ ЗЛОУПОТРЕБЕ ПРАВА НА ИМУНИТЕТ.....	22
ЗАКЉУЧАК.....	24
ЛИТЕРАТУРА.....	25

УВОД

Од најранијег периода дипломатија и дипломатски односи представљају основни начин комуникације између држава и међународних субјеката. Дипломатски представници су ти који представљају своју земљу на глобалном нивоу, затим штите и заступају њене интересе и, на крају, развијају и унапређују пријатељске односе у држави пријема. Колики се значај придаје дипломатији и дипломатским представницима говори и чињеница да је ово питање регулисано многобројним међународним документима, а међу првима Бечком конвенцијом о дипломатским односима из 1961. године. Међутим, значај и привилегије дипломатских представника у државама пријема у прошлости су зависли од угледа и снаге држава из којих они долазе.

Иначе, израз дипломатија потиче од грчке речи „диплома“, што би у буквалном преводу значило пресавити, а у овом смислу означава акт владара којим дипломатски представник потврђује да је он заиста легитимни изабраник своје земље да је заступа у држави пријема; дакле, у питању би био неки вид пуномоћја. И дипломатски односи су регулисани правом, тако да се може говорити о дипломатском-конзуларном праву. Ово право је саставни део међународног јавног права и представља скуп правила међународног права која се тичу односа у међународној заједници. Овде се мисли како на однос између самих држава, тако и на однос између држава и међународних невладиних организација.

С обзиром на врсту послова коју обављају, а све зарад успешнијег реализовања различитих дипломатских мисија, дипломатски представници поседују имунитет и одређене привилегије, што ће и бити централна тема мог рада.

1. ПОЈАМ ДИПЛОМАТСКЕ МИСИЈЕ И ЊЕНЕ ФУНКЦИЈЕ

1.1. Појмовно дефинисање дипломатске мисије

Дипломатске мисије су орган спољашњег представљања државе, субјекти међународног права у односу на другу државу чији је статус регулисан правилима међународног права. Успостављање дипломатских односа између држава и одашиљање страних дипломатских мисија врше се на основу обостране сагласности.¹

Пре него што се дипломатски представници једне државе пошаљу у неку другу земљу, неопходно је да држава пријема да одобрење за отварање сталног дипломатског представништва. Шеф дипломатске мисије преузима своје функције у држави пријема, а самим тим и има право на имунитет, од тренутка подношења акредитивних писама. Акредитивна писма садрже име и презиме представника, његову титулу и апел да му се олакша рад и верује његовим изјавама. Одобрење на основу кога неко лице постаје и званично шеф дипломатске мисије назива се агреман.

Дакле, да би дипломатски имунитет и привилегија могли да се користе неопходно је пријављивање дипломатских представника министарству иностраних послова државе пријема. Након тога они добијају одговарајуће легитимације.

Дипломатска мисија је државни орган који, за разлику од осталих државних органа, делује ван државне територије, у иностранству, и с обзиром на то својство, поседује правну личност, дакле представља правно лице.² Треба одмах нагласити да мисија није правно лице независно од државе коју представља, већ је увек у функцији већ постојећег државног апарата.

С друге стране, неопходно је нагласити и да је положај саме мисије, као државног органа, другачији од положаја шефа дипломатске мисије и агената који представљају уствари чланове особља мисије. Једна од разлика лежи и у томе што се дипломатска мисија

¹Бечка конвенција о дипломатским односима

²Бранимир Јанковић, Дипломатски систем, Београд, 1988.

установљава и креће са радом на другачији начин од поступка који се односи на именовање дипломатских представника. Тако на пример, у обраћању органима државе пријема, дипломатски представник иступа у име мисије а не у име шефа мисије. Друга битна ствар је и то што дипломатска мисија наставља са радом и функционише независно од њеног шефа и осталих чланова, односно она не престаје са радом уколико дође до промене њеног састава.

1.2. Функције дипломатских мисија

Када је реч о функцијама дипломатских мисија, можемо их поделити на два основна дела, и то:

- Функције сталних дипломатских представника по Бечкој конвенцији и
- Функције сталних дипломатских представника при међународним организацијама.

1.2.1. Функције сталних дипломатских представника по Бечкој конвенцији

Према Бечкој конвенцији о дипломатским односима из 1961. године основне функције сталних дипломатских представника су:

- Представљање државе акредитације код државе акредитовања;
- Заштита интереса државе која акредитује и њених грађана у границама које допушта међународно право;
- Преговарање с владом код које се акредитује у циљу побољшања односа и отклањања неспоразума;
- Обавештавање свим дозвољеним средствима о условима и развоју догађаја у држави акредитовања и подношење извештаја својој влади и
- Унапређење пријатељских односа и развој привредних, културних и научних односа између држава.³

³Зоран Вучинић, Међународно јавно право, Београд, 2013.

Међутим, дипломатски представници, осим својих јавних функција, и легалних могућности обавештавања о земљи домаћину, са посебном пажњом, специјалним снагама и средствима могу да врше и низ недозвољених радњи ради прикупљања података који су од значаја за безбедност земље и као такви представљају тајну. Исто тако они прате економски развој и економску политику, истражујући факторе који директно утичу на одбрамбену способност земље.⁴

1.2.2. Функције сталних дипломатских представника при међународним организацијама

Мултилатерална дипломатија и сталне дипломатске мисије се у свом правом облику јављају тек у деветнаестом веку. Сарадња више држава се тако успостављала кроз стварање заједничких тела и мисија а касније и првих међународних организација савременог типа. Данас представници држава све чешће бораве у седиштима појединих међународних организација и на тај начин добијају посебан положај на територији државе у којој се та организација налази.

Дипломатска мисија је службено представништво државе како у другим државама, тако и при међународним организацијама. Држава своју мисију при међународној организацији успоставља нотификацијом надлежном органу организације. Под надлежним органом се подразумева генерални секретар или директор међународне организације.

Основне функције оваквих мисија су:

- Представљање државе именовања при међународној организацији;
- Одржавање веза између државе именовања и организације;
- Вођење преговора са организацијом и у оквиру организације;
- Упознавање са функционисањем организације;
- Заштита интереса државе именовања и начела у односу на организацију;
- Рад на остваривању циљева и начела организације.

⁴Љубомир Стајић, Основи система безбедности, Нови Сад, 2011.

2. ПОЈАМ И ПРАВНИ ОСНОВ ИМУНИТЕТА

2.1. Значење појма имунитет

Дипломатски представници, односно сви чланови дипломатских мисија, у држави пријема уживају одређени имунитет и привилегије. Још је у поменутој Бечкој конвенцији било речи о њима, где је апострофирано да ће управо те привилегије и имунитети допринети унапређењу пријатељских односа између држава.

Под појмом имунитет се подразумева изузеће дипломатских представника од јурисдикције државе пријема, док привилегије означавају различите погодности које су представницима дипломатских мисија на располагању у државама пријема.

Класификација привилегија и имунитета може се извршити коришћењем различитих критеријума, али је најчешћа она која се спомиње и у Бечкој конвенцији о дипломатским односима, где се прави разлика између оних привилегија и имунитета који се односе на:

- Објекте и архиве мисије;
- Олакшице у раду мисије и
- Личне привилегије и имунитети.

2.2. Правни основ дипломатског имунитета

У литератури се може наићи на низ теорија о дипломатским имунитетима и привилегијама, али се као најзначајније издвајају три: теорија екстериторијалности, теорија представљања и функционална теорија.

Теорија екстериторијалности је једна од најстаријих теорија. Детаљно ју је разрадио Хуго Гроцијус и примењује се од 16. века. У основи ове теорије лежи мишљење да се дипломатске мисије, правно, налазе ван државе у којој бораве. Дакле, по њој, дипломатски представници и у иностранству су службеници својих земаља из којих долазе, па према њему треба поступати као да се он не налази на територији државе

пријема. Ова теорија оправдава неповредивост личности дипломате, неповредивост просторија мисије, као и резиденције, о чему ће бити више речи у деловима рада који следе. Међутим, са друге стране, овде се јавља нелогичност која се односи на то да ли онда дипломата треба да поштује законе државе пријема. Управо је ово основни недостатак теорије и главни је узрок што се данас теорија екстеритеријалности не користи.

Следећа теорија јесте теорија представљања, односно репрезентације. Она полази од става да дипломатски представник репрезентује државу из које долази, односно њеног „владара“. Дипломатски представници на основу ове теорије уживају имунитет из разлога што су они ти који представљају директно шефа државе из које долазе, и као таквима мора им се омогућити и гарантовати несметана комуникација. Овде се у суштини према дипломатском представнику поступа исто како би се поступало према шефу државе. Теорија представљања је нарочито била заступљена у периоду ренесансе из разлога што су државама углавном владале династије које су слале дипломатске посланике како би одржавали везе и добре односе са владарским породицама других држава. Након овог периода ова теорија полако пада у заборав.

Данас је на снази трећа, функционална теорија. Она је призната и Повељом УН, а темељи се на омогућавању несметаног вршења функција дипломатских мисија. Функционална теорија полази од претпоставке да дипломатски представници могу ефикасно да обављају своје послове искључиво уколико су ослобођени свих оптерећења од власти у држави у којој су акредитовани.

Поред ових теорија, неки аутори спомињу још и теорију толеранције, теорију добре воље и теорију прећутног споразума.

Овде ваља истаћи чињеницу да за разлику од дипломатских мисија и њиховог особља, представници једне земље који у држави пријема обављају неке друге активности (везане за културу, финансијску сарадњу, трговину и сл.) немају дипломатски имунитет и привилегије, сем у случајевима када им држава домаћин тако нешто и додели. С обзиром на то да и ове институције обављају послове у интересу државе слања, често се истиче аргумент да би и они требали да имају одређене привилегије, а не само дипломате.

3. ПРИВИЛЕГИЈЕ ДИПЛОМАТСКЕ МИСИЈЕ И ЊЕНИХ ПРЕДСТАВНИКА

3.1. Привилегије дипломатске мисије

Под привилегијама дипломатске мисије подразумевају се различите олакшице које омогућавају несметан рад дипломатским представницима. Тако су чланови који учествују у раду дипломатских мисија ослобођени плаћања свих пореза и такса, осим пореза који су укључени у цену робе и пореза и такса на њихову приватну непокретну имовину коју поседују или наслеђују у држави пријема. Изузети су и од плаћања царине на предмете намењене за службене потребе или личну употребу, али држава пријема има право да ограничи количину робе која не подлеже царинењу.⁵

Дипломатска мисија и њен шеф имају право да истичу заставу и грб своје државе на згради државе, као и на превозним средствима шефа мисије, који такође уживају заштиту. Све ово је такође гарантовано Бечком конвенцијом.

Држава пријема је у обавези да омогући слободну комуникацију мисије за све службене потребе. Дипломатска мисија, како би успешно обавила свој посао, може да се користи свим дозвољеним средствима, као што су пошта, телефон, телеграф и сл. Такође, мисија може да користи и станице за бежични пренос, али само уз сагласност државе пријема. У члану 27. Бечке конвенције о дипломатским односима формулисано је која су сва то дозвољена средства, па се тако набраја и коришћење ваздушног саобраћаја, бежичне комуникације, сателитске опреме и сл.

Међутим, у пракси се често дешавају ограничења слободе комуницирања од стране државе пријема. Тако су познати примери неиздавања виза, кидање телефонских линија, задржавање курира и друге мере које су предузимали органи источноевропских земаља према нашим дипломатским представницима, кршећи на тај начин правила међународног права.

⁵Зоран Вучинић, Међународно јавно право, Београд, 2013.

У прошлости је комуникација дипломатске мисије била ограничена само на комуницирање са владом државе слања и са њеним конзулатима у држави пријема. Међутим, данас, упоредо са развојем технологије, та комуникација је постала вишесмерна и много развијенија него пре.

Под слободом комуницирања подразумева се сва слобода која је неопходна за неометано функционисање мисије. Свака мисије своје задатке извршава као део једне развијене мреже а не самостално. Готово све послове која једна мисија обавља заснивају се на правовременим и истинитим информацијама. Тако, њен посао је отежан све док не располаже правим информацијама.

Неповредивост комуницирања се односи на све службене потребе. Ту се мисли на комуникацију са владом државе која акредитује, са службеницима или властима државе пријема, са мисијама или конзулима других влада, са међународним организацијама, као и са грађанима државе пријема.

Уколико дипломатска мисија жели да користи властити бежични предајник она мора да тражи посебну дозволу од државе код које се акредитује. У 99 % случајева такав захтев се не одбија. Слобода комуникације се односи и на непостојање забрана у комуникацији и никако се не може тумачити као право на бесплатне телефонске услуге. Тако, мисија има обавезу да уредно плаћа телефонске рачуне.

Бечком конвенцијом је забрањено и постављање било каквих уређаја за прислушкивање. На тај начин се крши не само слобода комуницирања, већ и сви видови неповредивости просторија дипломатске мисије.

Службена преписка је такође неповредива, из разлога што представља један од основних видова комуникације. Како би заштитиле неке поверљиве преписке мисије често користе шифре, или пак користе посебне дипломатске курире.

3.2. Привилегије чланова дипломатске мисије

Како би дипломатска мисија успешно извршила своје обавезе неопходно је да се омогући слободно кретање целокупном њеном особљу. Управо из овог разлога може се говорити и о слободи кретања дипломатских представника, као једном типу имунитета којим они располажу.

Ваља нагласити да се у прошлости привилегија слободе кретања дипломатских представника није у потпуности поштовала или се пак умногоме ограничавала. Тако је рецимо Совјетски Савез почетком педесетих година двадесетог века увео општу забрану кретања страних дипломата у кругу прво од 40, а затим од 50 километара од Москве. Земље западног света су на оваква ограничења одговарале реципроцитетом. Ипак Бечком конвенцијом је дипломатским представницима изричито обезбеђена слобода кретања на целој териториј државе пријема. Након завршетка Хладног рата ова ограничења су сведена на минимум, па чак и укинута.

У прошлости се дешавало да држава пријема пропише обавезу дипломатском представнику да се пре неког путовања најави, међутим, и ово би представљало кршење привилегије слободе кретања.

Уколико дипломатски представник путује како би тек преузео дужност дипломате, или пак путује у своју домовину преко територије треће државе, та држава је у обавези да му осигура све имунитете и привилегије док прелази преко њене територије. Све ово важи и за чланове породице дипломате којима припадају привилегије и имунитети када га прате или путују одвојено од њега да би му се придружили или вратили у своју домовину.

Држава домаћин је у обавези да у случају оружаног сукоба осигура неопходне олакшице особама које уживају привилегије и имунитете, а нису њени држављани, као и члановима њихових породица, без обзира на њихово држављанство, да напусте њену територију што је пре могуће. У случају да је неопходно, држава домаћин је у обавези да стави на располагање превозна средства за њих и њихову имовину.

4. ИМУНИТЕТИ ДИПЛОМАТСКЕ МИСИЈЕ И ЊЕНИХ ПРЕДСТАВНИКА

4.1. Имунитети дипломатске мисије

У основне имунитете дипломатске мисије спадају:

- Неповредивост просторија дипломатске мисије;
- Безбедност архиве и докумената;
- Безбедност возила дипломатских мисија;
- Неповредивост резиденције и
- Дипломатска вализа (пошта).

4.1.1. Неповредивост просторија дипломатске мисије

Под просторијама дипломатских мисија подразумевају се зграде у којима је смештена дипломатска мисија, помоћни објекти и просторије, двориште, паркинг места и сл. Право неповредивости просторија дипломатских мисија потиче још из теорије екстериторијалности.

Дакле, просторије мисије су неповредиве. С обзиром да је реч о једном од најзначајнијих имунитета дипломатских мисија, не чуди чињеница што већина држава заговара став да неповредивост просторија дипломатске мисије треба да буде апсолутна. Основни задатак овог имунитета јесте да омогући нормални рад, али и безбедност дипломатским представницима.

Дипломатска мисија и њен шеф имају право да истичу заставу и грб своје државе на згради мисије као и на превозним средствима шефа мисије, који такође уживају заштиту.

Када је реч о овој врсти имунитета, држава домаћин треба да води рачуна о две ствари. Прво, она мора да се уздржи од вршења било којих аката власти у просторијама мисије. Друго, мора да предузме све адекватне мере како би се обезбедио нормалан рад мисије. Тако је држава домаћин у обавези да спречи све своје службенике да улазе у просторије мисије из било ког разлога. Ово у суштини значи да никаква пошиљка, писмо

или документ не сме директно да се предаје дипломатским представницима у резиденцији, већ се сва достава обавља преко министарства спољних послова државе одашиљања. Правило је да само шеф дипломатске мисије може да да пристанак за улазак органа државе пријема у просторије мисије.

Имунитет неповредивости дипломатских мисија иде толико далеко да чак ни у случају пожара или неких других ванредних ситуација и догађаја, службе државе пријема не смеју самовољно да уђу у просторије дипломатских мисија. Иако је у прошлости било покушаја да се баш у овом случају овај имунитет ограничи, до консензуса се није дошло. Заговорници потпуног имунитета свој став поткрпљују чињеницом да би у супротном држава пријема сама одлучивала који би се догађај могао назвати ванредном ситуацијом, па самим тим сама би доносила и одлуку када се може ући у просторије мисије. Због тога, остало се при ставу да ће шефови мисија свој посао обављати савесно и да ће, када нужда натера, омогућити улазак хитним службама.

У пракси, пожари и сличне несреће нису често доводиле до неких већих последица, а самим тим није ни постојала потреба за интервенцијом служби државе домаћина. Један карактеристичан пример се одиграо у Пакистану 1973. године. Наиме, иако је ирачки амбасадор одбио да да сагласност, пакистанска влада је наредила насилан улазак полиције у просторије ирачке мисије. Том приликом су пронађене велике количине наоружања, што је за последицу имало отказивање гостопримства ирачком амбасадору.

Занимљиво је и питање шта се дешава уколико је у просторијама дипломатске мисије неки бегунац пронашао уточиште. Наравно, и у овом случају, неповредивост просторија је апсолутна. Држава домаћин нема начина да насилно уђе и изврши претрес. Она једино може да осигура да лице не напусти просторију дипломатских мисија и у међувремену да од државе одашиљача мисије захтева изручење тог лица.

Након Другог светског рата, али и у данашње време, чести су примери насилног уласка демостраната у амбасаду. И у нашој земљи имали смо сличне примере. Овде треба нагласити да полицијски органи државе пријема треба превентивно да делују, у смислу формирања тампон зоне између демоснстраната и просторија дипломатских мисија, имајући у виду чињеницу да демонстрације и протести морају бити раније најављени.

4.1.2. Безбедност архиве и докумената

У члану 24. Бечке конвенције о дипломатским односима стоји да су архива и документи дипломатске мисије неповредиви у свако доба и где год се они налазили. Тако је држава домаћин у обавези да предузме све мере како не би дошло до крађе или уништења ове архиве. Овај тип имунитета означава и заштиту приватности дипломатске комуникације. Дипломатске мисије, у циљу очувања тајности својих докумената, често користе шифре, односно систем шифара.

Иако је питање заштите архиве и докумената добрим делом регулисана имунитетом неповредивости просторија дипломатске мисије, ипак је посебан члан Конвенције потребан због изузетне важности ових информација за функционисање дипломатских мисија. Због тога је уведена и она формулација „у свако доба и где год се налазили“. Постојала је и иницијатива да документи мисије који се налазе ван мисије треба да буду обележени службеним ознакама. Међутим, од овог предлога се одустало, из разлога што се сматрало да би онда постојала могућност да се само означене пошиљке сматрају неповредивим.

Држава домаћин, као и свака друга држава, је у обавези да поштује неповредивост докумената стране мисије. Уколико држава пријема дође на било који начин у посед стране дипломатске архиве или документа, у обавези је да их заштити и неотворена врати власнику.

Овде морамо бити свесни чињенице да би свака држава пријема волела да има увид у списе дипломатских мисија на њеној територији. Међутим, она то не сме показивати јавно, нити покушавати да до информација дође силом.

Архива и документи страних мисија су заштићени за стално и та заштита важи и у случају прекида дипломатских односа, као и сталног или привременог повлачења особља дипломатске мисије. Међутим, пракса у реалности је нешто другачија. Наиме, приликом прекида дипломатских односа или у случајевима објаве рата, чести су примери уништења архиве и свих докумената, или пак прослеђивање истих некој трећој, у рату неутралној страни.

4.1.3. Безбедност возила дипломатских мисија

О неповредивости се може говорити и када је реч о моторним возилима дипломатских представника. Наиме, ова возила су изузета од претреса, реквизиције, конфискације, као и од мера извршења.

У Бечкој конвенцији стоји да је забрањено и шлепање возила дипломатских мисија уколико су она непрописно паркирана. Наравно, од овог правила се одступа уколико би такав начин паркирања угрожавао нечији живот или здравље. Међутим, уколико се возило на овај начин помери, неопходно је да се, чим услови буду дозвољавали, врати на место са којег је померено.

У пракси се често дешава да дође до повреде ове неповредивости, а најчешће када полиција заустави и претражи аутомобил.

Битно је напоменути да дипломатско возило могу да користе само дипломатски представници, да би оно уживало овај вид имунитета и заштите. У нашој земљи се једном приликом догодило да је жена дипломатским возилом превозила двојицу војних студената. Представништву којем су кола припадала и жена која их је возила добили су извињење због овог случаја који је дошао као последица непознавања привилегија и имунитета дипломатских представника.⁶

Уколико се одради претрес дипломатског возила и том приликом буде пронађена дрога, она сме бити заплењена, упркос правилу да је имовина дипломатских представника и чланова његове породице неповредива. Ово произилази из чињенице да је сврха постојања дипломатских мисија позитивна ствар. Скоро у свим државама света поседовање дроге је кривично дело, те је правна обавеза државе пријема да осигура да неповредивост и имунитет не треба да се поштује за такве делове имовине дипломате или чланова његове породице. С обзиром на чињеницу да није дозвољен претрес дипломатских возила, као и упад у закључани стан због претреса, то се може извршити искључиво уколико постоје поуздана сазнања да се у возилу налази одређена количина наркотика.

⁶Ђорђе Лопичић, Дипломатија-Зборник радова, Београд, 2006.

4.1.4. Неповредивост резиденције

У једном од претходних делова овога рада наведено је да су службене просторије дипломатских мисија неповредиве. Међутим, поред њих неповредивост важи и за приватне резиденције у којима живе представници дипломатских мисија. Ове резиденције уживају исти степен имунитета као и службене просторије.

Приватна резиденција дипломатског представника не мора бити нека кућа или стан, већ и нека соба или хотел у којем је дипломата одсео. Неповредивост резиденције уствари произилази из неповредивости личности дипломатског представника, тако да је држава домаћин у обавези да осигура и ову врсту неповредивости. Поред тога што је држава пријема у обавези да сама не направи било какву повреду приватног стана дипломате, она је дужна и да га одбрани од напада трећих лица.

Посебну заштиту у овом смислу треба пружити оним резиденцијама дипломатских представника који су из било ког разлога посебно угрожени. Ова угроженост проситиче углавном из односа који постоје између државе пријема и државе из које долазе дипломатски представници. С обзиром на број дипломатских мисија и представника често се дешава да држава домаћин често није у могућности да испуни дужност заштите.

Питање заштите резиденције дипломатског представника је нарочито проблематично у случају рата, односно бомбардовања главног града, када дође до прекида комуникација.

Поред неповредивости резиденције, такође је неповредива и документација, као и имовина која се налази у резиденцији. Заштита неповредивости се не односи само на службену, него и на приватну кореспонденцију дипломатских представника и не подразумева да они ван резиденције означе документе као дипломатску кореспонденцију. Овде посебан проблем може да се јави када је реч о слању пошиљки, односно када треба да се осигура неповредивост те поште. Иако је реч о приватним пошиљкама, оне не смеју бити заустављане нити отворане.

Држава која шаље дипломатску мисију може да се одрекне права на неповредивост у конкретним случајевима. То се најчешће дешава у ситуацијама када постоји потреба да

се у оквиру кривичног поступка користе службене услуге државе код које се акредитује при претресу стана да би се прикупили докази. Такође, то се може десити и у ситуацијама када дипломатски представник постане жртва злочина. Када се ово деси неопходно је да се дипломатски представник недвосмислено изјасни о одрицању од имунитета и то у форми дипломатске ноте.

4.1.5. Дипломатска вализа (пошта)

Сва дипломатска пошта путује тзв. дипломатском вализом, која ужива посебну заштиту. У питању је ташна, један или више пакета, писмо, врећа или специјални кофер са спољном ознаком да је у питању дипломатска вализа. Као и неповредивост саме мисије и њених архива, тако и правила неповредивости дипломатске вализе имају апсолутну вредност.⁷

Уколико дипломатске вализе на себи имају јасно истакнуту ознаку, оне не смеју бити отворане нити задржаване. Међутим, у каснијој пракси многе државе су постале скептичне према овом правилу, тако да су задржале могућност да отворе и прегледају пошиљке у изузетно сумњивим случајевима. Уколико се ово деси, честа је ситуација да и друге државе узврате истим мерама на основу реципроцитета. Неке државе, као што је Италија, су увеле праксу коришћења рендген апарата за преглед дипломатске поште, а неке користе и дресиране псе. Развојем технологије дошло се до новог питања-да ли електронско скенирање пошиљке може да доведе до оштећења осетљиве електронске или комуникационе опреме уколико их има у пртљагу. Због тога, да би се вршило скенирање неопходно је постојање јаког и ваљаног разлога. Треба нагласити и да уколико постоји такав разлог, држава пријема не сме ни привремено да узме под присмотру пртљаг, већ само да га пропусти или врати.

Уколико треба послати неке изузетно поверљиве документе, онда су за то задужени посебни дипломатски курири. Држава пријема је у обавези да пружи сву неопходну заштиту и помоћ таквом куриру приликом вршења његове функције. Имунитет дипломатском куриру пружају и држава пријема али и треће државе, кроз које тај курир пролази. На том путу он не може да буде притворен нити претресен. На свом путовању код

⁷Бранимир Јанковић, Дипломатски систем, Београд, 1988

себе мора да има курирско писмо којим потврђује свој статус. Имуитет дипломатског курира траје само док не изврши доставу пошиљке коју носи и док се не врати у земљу из које је дошао.

Бечка конвенција је предвидела и могућност да се оваква дипломатска пошиљка повери заповеднику трговачког путничког авиона, и у том случају се он сматра дипломатским куриром.

И дан-данас није регулисано шта све дипломатска валеза може да садржи, којих димензија и каквог облика треба да буде. Такође, није дефинисана ни листа предмета који се могу сматрати предметима који се користе за службене потребе. У материјал за службену употребу се тако убрајају и медицинска опрема и лекови, уколико се дипломатска мисија налази на подручју где је тешко доћи до такве опреме. Са друге стране, најстроже је забрањено у дипломатском пртљагу транспортовати експлозив, оружје, дрогу или алкохол.

Могућност коришћења дипломатске валезе довела је и до великих и честих злоупотреба. Тако су поједине државе као дипломатску валезу слале читаве контејнере оружја или субверзивни материјал. Колико се далеко иде са злоупотребом дипломатске валезе најбоље показује чињеница да је у Италији и Великој Британији било чак и покушаја пребацивања живих људи.

Поред појма *diplomatic mail* (дипломатска пошта), треба разликовати и појам *diplomatic cargo* који није заштићен као дипломатска пошта, али је ослобођен плаћања пореза и царина, али не и унутрашње контроле.

Пракса држава разликује курирски пртљаг који прати курир и онај који не прати курир. Курирске пошиљке које не прати курир, уколико су означене као дипломатска пошта, уживају исту посебну заштиту као курирски пртљаг који прати курир. Међутим, у пракси ће сам курир који прати пртљаг бити присутан, па самим тим имати и увид у поступак органа државе пријема у погледу дипломатске поште.

Комисија УН за међународно право је 1989. године израдила нацрт правила о дипломатској пошти и куририма са 32 члана нацрта, који, ипак, није коначно усвојен.

Нацрт се односи на дипломатску вализу која се користи за званичну комуникацију државе са својим мисијама, за званичну комуникацију државе са својим мисијама, за званичну комуникацију тих мисија са државом именована и комуникацију између самих мисија.⁸

4.2. Имунитети дипломатских представника

У имунитете који се односе на дипломатске представнике спадају:

- Неповредивост личности дипломатског представника и
- Имунитет од кривичне јурисдикције.

4.2.1. Неповредивост личности дипломатског представника

Личност дипломатског представника је такође неповредива. То значи да он не подлеже хапшењу или затварању у било каквом облику. Држава пријема је стога у обавези да спречи било какав напад на његову личност, слободу или част. Реч је о апсолутном правилу, што значи да се ова обавеза мора извршити увек, без изузетака и да од овог правила нема одступања.

Неповредивост личности дипломатског представника је једно од најстаријих правила дипломатског права. Управо из овог типа имунитета произилазе све остале привилегије. Међутим, историја је пуна и негативних примера. Тако је рецимо, 1717. године у Лондону ухапшен шведски посланик због наводног учешћа у завери против енглеског краља. Годину дана касније француске власти су ухапсиле шпанског посланика и заплениле му папире, под оптужбом да је припремао заверу против француског дипломате. Познат је и пример када је руски цар Петар Велики наредио хапшење холандског посланика због мешања у унутрашње послове Русије. Холандија је опозвала представника на захтев Русије. Касније, ратну атмосферу између Русије и Енглеске је изазвало хапшење руског представника у Енглеској због дуга од 300 фунти. Спор се решио јавним извињењем енглеске краљице Ане и доношењем првог закона у свету о привилегијама и имунитетима дипломатских представника.⁹

⁸Стеван Ђорђевић, Миодраг Митић, Дипломатско и конзуларно право, Београд, 2006.

⁹Стеван Ђорђевић, Миодраг Митић, Дипломатско и конзуларно право, Београд, 2006.

Држава пријема је у обавези да предузима све одговарајуће мере како би осигурала неповредивост представника. Уколико је то неопходно, држава домаћин може да ангажује посебну пратњу за обезбеђивање дипломатских представника, па чак да ангажује и специјалну гарду.

Иако неповредивост подразумева да је дипломатски представник ослобођен свих мера који произилазе из присиле, постоје и одређени изузеци. Тако је примена присилних мера допуштена уколико се на тај начин требају штитити одређене вредности: за заштиту самог дипломате (на пример, да полиција спречи дипломату да настави са возњом у пијаном стању) или при конкретної опасности за живот и здравље других особа. У оваквим случајевима само мора да се води рачуна да интензитет предузетих мера одговара степену опасности ситуације. Против дипломате се тако може деловати само уколико је прекорачио своја овлашћења, злоупотребивши службени положај. Након тога тај дипломата постаје *persona non grata* у земљи пријема.

4.2.2. Имунитет од кривичне и грађанско-правне јурисдикције

Представници дипломатских мисија уживају имунитет од криминалистичке јурисдикције државе пријема, као и од грађанске и управне јурисдикције са одређеним изузецима. Овај тип имунитета се примењује од 18. века.

Дипломатски представник је потпуно изузет од кривичне јурисдикције домаће државе. То се односи на све његове акте и понашања, а не само на оне учињене у вршењу службене дужности. То у преводу значи да се дипломати не може судити без обзира да ли је кривично дело извршио у вршењу службених функција или пак када је деловао као физичко лице. Дипломата не може бити лишен слободе чак ни у случају да је извршио тешко кривично дело. Дакле. Против њега се у држави пријема не може покренути кривични поступак. Са друге стране, држава домаћин може само да захтева да дипломатски представник буде кажњен у својој земљи.

Представник дипломатске мисије такође ужива и имунитет од грађанске и управне јурисдикције, овде се може говорити само о три изузетка:

- Ако је реч о некој стварној тужби која се тиче приватне непокретности на територији државе пријема, осим ако дипломатски представник поседује ту непокретност за рачун државе именована за потребе мисије. Дакле, овај изузетак се односи на непокретности које припадају лично дипломатском представнику;
- Ако је реч о тужби која се тиче наслеђа, у којој се дипломатски представник појављује као извршилац тестаментa, администратор, наследник или легатор по приватном основу, а не у име државе именована;
- У случају тужбе у вези са било којим професионалним или трговачким послом који дипломата извршава у држави код које акредитује ван својих службених функција.

Поред овога, дипломатски представник није у обавези ни да даје изјаву као сведок. Међутим, то не значи да дипломата у сваком случају треба да одбије сарадњу са властима земље у којој се акредитује. Уколико се одрекне од имунитета онда може да се појави и као сведок у судском поступку.

5. ПРИМЕРИ ЗЛОУПОТРЕБЕ ПРАВА НА ИМУНИТЕТ

У пракси су се често дешавале злоупотребе права на имунитет и привилегије. Ове злоупотребе се врше како од стране дипломатских представника, тако и од државе пријема. Управо због тога је дошло до усвајања Конвенције о спречавању и кажњавању злочина против међународно заштићених лица из 1976. године. Према овој конвенцији, држава на чијој територији је дошло до напада на дипломатског представника дужна је да починиоцу дела суди или да га изручи другој држави која је овлашћена да му суди и да га кажњава.

На основу истраживања америчког Министарства иностраних послова од 1980. године 2345 терористичких акција било је усмерено управо према дипломатским мисијама. Битно је напоменути да је овај број годинама постајао све мањи.¹⁰ Један од случајева који је довео до већег броја жртава десио се 1998. године приликом бомбашког напада на америчке амбасаде у Кенији и Танзанији. Овом приликом убијено је преко 200 особа, међу којима је била и америчка амбасадорка Патриција Бушнел, а тешко је рањено преко 4000 особа. Током 2005. године, у Ираку су убијени дипломате из Бахреина и Пакистана, као и Ихаб ал Шериф, египатски амбасадор због подршке њихових земаља мисији у Ираку од стране западних сила. Из истог разлога, исте године отета су двојица алжирских дипломата, међу којима и амбасадор Али Баларуси.¹¹

Много већу пажњу изазива онај други облик злоупотребе, односно злоупотребе које долазе од самих дипломатских мисија. Један такав случај се догодио у Вашингтону 1982. године када је син бразилског амбасадора у САД Антонио да Силвеира Млађи у једном ноћном клубу након вербалног сукоба са менаџером клуба тешко ранио избацивача Кенија Скина. Млади Бразилац није доведен пред лице правде јер је уживао имунитет.¹²

¹⁰Barker, J. Craig, *The protection of Diplomatic Personnel*, Ashgate Publishing, Hampshire England, 2006.

¹¹Исто 9

¹²V. McClanhan, Grant, *Diplomatic Immunity Principles, Practices, Problems*, Institute for the Study of Diplomacy, Georgetown University, Washington D.C., 1989.

Један од најзначајнијих случајева је онај из 1984. године који је довео до прекида дипломатских односа између Либије и Велике Британије. Наиме, ради се о убиству младе полицијске службенице Ивон Флечер током протеста испред либијске амбасаде у Лондону. Ненајављеном пуцњавом упућеном од стране амбасаде према протесној маси рањено је једанаест лица а ненаоружана полицајка је од прострелне ране у стомак преминула након сат времена.¹³

Још један занимљив пример десио се 1999. године. Тада је Шамела Бегун допутовала из Бангладеша у Њујорк да би радила као кућна помоћница у кући бахреинског дипломате. Током свог боравка, радници је одузет пасош. Радила је седам дана у недељи, 16 сати дневно, за сто долара месечно, а током девет месеци рада у кући било јој је допуштено да уз пратњу напусти кућу само два пута.

У вези са сексуалним деликтима, током осамдесетих година прошлог века, њујоршка полиција је ухапсила серијског силоватеља, сина дипломате из Гане. Овај младић је пуштен 45 минута након хапшења.¹⁴ Да је дипломатски имунитет заштита од одговорности за сексуалне деликте и даље, показује случај из 2012. године, када је панамски дипломата Ерик Бејрналс Шикс оптужен за силовање деветнаестогодишње Филипинке у Манили.

¹³http://en.wikipedia.org/wiki/Murder_of_Yvonne_Fletcher, приступљено: 17..11.2017.

¹⁴<https://www.rd.com/%20advice/diplomatic-immunity-going-too-far/>, приступљено: 17.11.2017.

ЗАКЉУЧАК

Дипломатска функција представља једну од основних државних функција. У савременом свету она је неопходна функција сваке државе која функционише у међународној заједници. Основни задатак дипломатских мисија јесте одржавање контакта и комуникација са владама других држава, као и представљање своје државе и заштита својих грађана у иностранству. Дипломатске мисије треба да доприносе остварењу мира и стабилности у међународним односима, те зато увек треба стремити да у дипломатији нема нити победника нити пораженог. Може се рећи да пораз дипломатије представља рат из разлога што неки проблем није решен на миран, дипломатски начин.

Да би све функције дипломатских мисија биле остварене неопходно је одредити лица која ће заступати земљу у иностранству, а затим и пружити сав неопходан имунитет и привилегије тим лицима.

Циљ дипломатског имунитета и привилегија јесте да дипломатски представници и њихово особље не буду под утицајем власти територијалне државе у којој врше функције, да би могли несметано и слободно да заступају интересе државе која их шаље. Привилегије и имунитети тако имају за циљ да неутралишу утицаје формалних и неформалних центара моћи на дипломатско представништво и дипломатске представнике.

Дипломатски представници представљају најугроженије субјекте у међународним сукобима држава и зато је због њихове заштите потребно постојање и примена прописа који их штите. Међутим, с друге стране треба водити рачуна да дипломатски имунитет и привилегије не буду злоупотребљени од стране дипломатских представника.

Дипломатски имунитет и привилегије постоје и постојаће све док постоји и дипломатија, дакле док постоје међународни односи међу државама. Развоју дипломатских имунитета и привилегија допринели су нагло повећање броја држава у свету, све већа њихова повезаност и њихова међузависност, развој људских права и многи други фактори. Дипломатија као професија че постојати све док се буде користила као средство за решавање сукоба у свету

ЛИТЕРАТУРА

Књиге:

- Barker, J. Craig, The protection of Diplomatic Personnel, Ashgate Publishing, Hampshire England, 2006.
- Бранимир Јанковић, Дипломатски систем, Београд, 1988.
- V. McClanhan, Grant, Diplomatic Immunity Principles, Practices, Problems, Institute for the Study of Diplomacy, Georgetown University , Washington D.C., 1989.
- Ђорђе Лопичић, Дипломатија-Зборник радова, Београд, 2006.
- Зоран Вучинић, Међународно јавно право, Београд, 2013.
- Игор Јанев, Увод у дипломатију, Београд, 2015.
- Љубомир Стајић, Основи система безбедности, Нови Сад, 2011.
- Љубомир Стајић, Радојица Лазић, Организација и надлежност служби безбедности, Београд, 2015.
- Мирза Пашић, Дипломатија, Сарајево, 2008.
- Стеван Ђорђевић, Миодраг Митић, Дипломатско и конзуларно право, Београд, 2006.

Међународно-правна литература:

- Бечка конвенција о дипломатским односима

Интернет извори:

- http://en.wikipedia.org/wiki/Murder_of_Yvonne_Fletcher, приступљено: 17.11.2017.
- <https://www.rd.com/%20advice/diplomatic-immunity-going-too-far/>, приступљено: 17.11.2017.